

надання батькам можливості обмежувати у судовому порядку права неповнолітнього щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, якщо на це є достатні підстави.

Література

1. Андрощук Г. А., Работягова Л. И. Патентное право: Правовая охрана изобретений: Учеб. пособие / Межрегион. акад. упр. персоналом. — К.: Изд-во МАУП, 1999. — 216 с.
2. Мельник О. М. Суб'єкт права інтелектуальної власності та його цивільно-правовий статус / Пац. ун-т внутр. справ. — Х.: Вид-во Пац. ун-ту внутр. справ, 2003. — 155 с.
3. Підпригора О. А., Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посіб. — К.: Юрішном Інтер, 1998. — 334 с.
4. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Пац. ун-т внутр. справ. — Х., 2004. — 37 с.
5. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького, О. Б. Бутнік-Сіверського. — К.: Ін Юре, 2004. — 672 с.
6. Кузнецова Л. Г., Шевченко Я. Н. Гражданское положение несовершеннолетних. — М.: Юрид. лит., 1968. — 148 с.
7. Веберс Я. Р. Правосубъектность граждан в современном гражданском и семейном праве. — Рига: Зинатне, 1976. — 239 с.
8. Вагацума С., Ариядзуми Т. Гражданское право Японии: В 2 кн. Кн. 1 / Пер. В. В. Батуренко. — М.: Прогресс, 1983. — 483 с.
9. Шапф Яп. Основы гражданского права Германии: Учебник. — М.: БЕК, 1996. — 328 с.
10. Самодд и Вильямс. Основы договорного права / Под ред. Е. А. Флейшица. — М.: Иностран. лит., 1955. — 492 с.
11. Французский гражданский кодекс / Пауч. ред. Д. Г. Лаврова. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2004. — 716 с.
12. Гражданский кодекс Латвийской Республики / Пауч. ред. П. Э. Лившица. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — 830 с.
13. Гражданский кодекс Грузии / Пауч. ред. З. К. Бигвава. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2002. — 750 с.
14. http://www.jguard.ru/images/ attaches/ 256/ GK _Turkmen.txt.

УДК 347.68:347.78

О. Ю. Цибульська

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ДЕЯКИХ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ТА МАЙНОВИХ ПРАВ АВТОРА

Проблема спадкування особистих немайнових та майнових прав автора має значний теоретичний та практичний інтерес, що, насамперед, пов'язано з відсутністю чіткої регламентації правил спадкування прав автора у Цивільному кодексі України (далі — ЦК України), а також наявністю розбіжностей між положеннями глави 84 ЦК України та Закону України «Про авторські і суміжні права» в редакції від 6 січня 2004 року (далі — Закон).

Окремі аспекти правових особливостей переходу прав померлого автора до інших осіб у спадок розглядалися у працях вітчизняних науковців (Є. О. Рябокони, Р. Б. Шишка, К. О. Дубова). Проте жоден із зазначених авторів не визначав проблему спадкування особистих немайнових та майнових прав автора

© О. Ю. Цибульська, 2008

як предмет спеціального дослідження. Внаслідок чого висвітлення її мало фрагментарний характер.

Зазначена проблема є недостатньо дослідженою у вітчизняній літературі, що зумовлює доцільність спеціального звернення до неї у межах цієї статті.

Законодавець чітко визначає, що спадщина розглядається як єдине ціле, тобто як актив і пасив. Актив спадщини становлять права спадкодавця, а пасив — його обов'язки. Але не всі права та обов'язки, якими володів спадкодавець за свого життя, можуть передаватися у спадщину. До складу спадщини входять різні майнові права та обов'язки спадкодавця, однак особисті немайнові права можуть бути об'єктом спадкування лише в тій мірі, в якій вони необхідні для здійснення успадкованих майнових прав і тільки у випадках, передбачених законом, у зв'язку з чим коло їх порівняно невелике.

Суворо особистісний характер немайнових прав означає, що вони згідно зі ст. 269 ЦК належать громадянину від народження або в силу закону, є довічними та невідчужуваними. Їх не можна передати будь-яким способом іншим особам. Обов'язки ж немайнового характеру взагалі не є об'єктами спадкового наступництва, а тому не переходять у спадщину (так, до спадкоємців не переходить обов'язок спадкодавця створити драматичний твір за постановчим договором) [1, 7–9].

Цікавим є спадкування авторських прав спадкодавця. Авторське право складається з виключних прав, які формують його зміст і включають: особисті немайнові права автора, завдяки яким у творі передається особистість автора, і права майнового характеру — майнові права.

Досліджуючи особисті немайнові права у сфері авторства як складову системи особистих немайнових прав, потрібно зауважити, що є всі підстави розглядати їх як спеціальні особисті немайнові права, тобто ті, які притаманні фізичним особам лише внаслідок виконання певних діянь, що виділяються суспільством як соціально цінні, або внаслідок спеціального правового статусу цієї особи. З огляду на таку специфіку, дана категорія особистих немайнових прав наділена низкою особливостей порівняно із іншими особистими немайновими правами. До основних із них можна віднести: специфічну сферу їх існування, а саме, вони тісно пов'язані зі сферою авторства і існувати поза нею не можуть; належність цих прав не всім фізичним особам, на відміну від загальних особистих немайнових прав, а лише тим, які займаються інтелектуальною діяльністю, і є творцями об'єктів авторського права; особливість моменту їх виникнення, який визначається не з часу народження, а з моменту, що чітко пов'язується із створенням об'єкта інтелектуальної власності чи іншим юридичним фактом щодо цього об'єкта [2, 60].

Особисте немайнове право автора є сутнісним, оскільки містить перелік прав, відсутність яких привела б до втрати змісту авторства, немайновим, оскільки його не можна оцінити у грошовому вираженні, а також абсолютним, тому що воно захищається від усіх і кожного [3, 448].

Так, відповідно до ст.14 Закону до особистих немайнових прав віднесено: вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені

автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо; забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом; вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання; вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора [4]. Такий самий перелік особистих немайнових прав автора передбачений і ЦК України (ст. 438) [5, 446].

У ч. 2 ст. 14 Закону зазначено, що особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам, а в ч. 1 ст. 29 — особисті немайнові права автора не переходять у спадщину. Таким чином, Закон заперечує перехід до спадкоємців померлого автора його особистих немайнових прав. В той самий час в ЦК України закріплено, що особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватись (передаватись) за виключеннями, встановленими законом (ч. 4 ст. 423).

Стосовно таких особистих немайнових прав автора, як право авторства і право на ім'я, то вони не можуть належати іншій особі, крім самого автора [6, 222]. Ці права є невідчужуваними і не можуть бути переданими іншим особам. Право авторства і право на ім'я тісно пов'язані з особою творця і в такому аспекті є вічними. Тому вони мають самостійне значення і завжди повинні забезпечуватись правовою охороною, незважаючи на те, що в літературі відрізняють право авторства і авторство як соціальну цінність (перше за загальним правилом припиняється зі смертю автора, а друге існує вічно) [9, 114].

Але постає питання щодо переходу у спадщину особистого немайнового права на недоторканність твору. Законом забороняється перехід особистих немайнових прав у спадщину і не зазначається про виняток з цього загального правила. При цьому ч. 2 ст. 29 Закону вказується, що спадкоємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти всьлякій зміні твору, а також будь-якому іншому зазіханню на твір, що може заподіяти шкоду честі і репутації автора. Пряма вказівка на існування винятків щодо відчуження особистих немайнових прав закріплена в ч. 4 ст. 423 ЦК України. Саме цим винятком певно і є право на недоторканність твору. Частина 2 ст. 439 ЦК України передбачає, що в разі смерті автора недоторканність твору охороняється особою, уповноваженою на це автором. За відсутності такого уповноваження недоторканність твору охороняється спадкоємцями автора, а також іншими заінтересованими особами.

Право на недоторканність твору визначається як право на протидію будь-якому перекрученню, зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, яке може завдати шкоди честі і репутації автора. Це означає, що при виданні, публічному виконанні або будь-якому іншому використанні твору забороняється без дозволу автора або його правонаступників вносити будь-які зміни, спотворення як в сам твір, так і в його назву, помітку про ім'я автора. Протидіяти

зазначеним неправомірним діям крім автора можуть спеціально уповноважені на це автором особи. За відсутності такої особи недоторканність твору можуть здійснювати спадкоємці автора та інші заінтересовані особи [3, 448].

Як і інші особисті немайнові права, право на недоторканність твору виникає з моменту створення твору, проте не припиняється після смерті автора [8, 25]. Тобто і після смерті автора можливий певний «фантом» прав — вони існують самостійно, без його суб'єкта [9, 115].

Але з цим положенням не можливо погодитись, оскільки в цьому випадку спадкоємці будуть захищати свої власні права та інтереси. Захист права авторства на твір за спадкодавцем надає їм відповідні права як його правонаступників, а тому будь-яке інше зазіхання на твір або на честь автора буде порушувати й їх права, оскільки спричинюватиме шкоду наступному опублікуванню твору, а можливо, й власному імені спадкоємців, які можуть носити одне прізвище із спадкодавцем та завдавати моральної шкоди через родинні стосунки тощо [9, 389].

Проаналізувавши чинне законодавство, постає питання: на якій підставі спадкоємці наділяються цим правом? На підставі спадкового наступництва чи на підставі прямої вказівки в Законі? На думку певного кола вчених, право на недоторканність твору включається до спадщини разом із майновими правами автора. Інші вважають, що спадкування цього права неможливе [6, 223]. Слід зазначити, право на недоторканність твору, що належить живому автору, докорінно відрізняється від права на недоторканність твору, що належить спадкоємцям автора. Автор має право змінити твір, внести в нього суттєві зміни, а спадкоємцям належить право заборонити іншим це зробити з метою збереження твору для суспільства в первісному вигляді. Отже, право на недоторканність твору переходить до спадкоємців у неповному обсязі [3, 451].

ЦК України передбачено більш широке коло осіб, які наділяються вищезазначеним правом після смерті автора (спадкоємці, уповноважені на це автором особи, інші зацікавлені особи) на відміну від Закону, в якому перелік осіб, до яких переходить це право, зводиться лише до спадкоємців. Таким чином, необхідно привести до порядку чинне законодавство, що регулює питання спадкування особистих немайнових прав. А саме: усунути розбіжності, що містяться між ч. 2 ст. 439 ЦК України та ч. 2 ст. 29 Закону, чітко визначивши правонаступників права на недоторканність твору після смерті автора.

Вважаю за доцільне, внести зміни до Закону щодо розширення кола суб'єктів правонаступництва права на недоторканність твору, тобто внести зміни до ч. 2 ст. 29 Закону, виклавши її в такій редакції: «Спадкоємці, уповноважені автором особи, а також інші зацікавлені особи мають право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посягання на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора». Необхідно дати більш чітку регламентацію питанню про підстави переходу права на недоторканність твору, а саме: спадкоємці наділяються цим правом на підставі спадкування, особи, уповноважені на це автором, — на підставі заповідального розпорядження, інші зацікавлені особи — на підставі

прямої вказівки закону, що сприятиме більш ефективній охороні особистих немайнових прав автора від посягань, у тому числі від приниження його честі та репутації.

Проаналізувавши всі можливі аспекти спадкоємства особистих немайнових прав автора слід також звернути увагу на деякі особливості спадкування його майнових прав, до яких Закон (ст. 15) відносить:

- виключне право на використання твору;
- виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

ЦК України (ст. 440) серед майнових прав автора також виділяє право на використання твору та виключне право дозволяти використання твору. Стаття 441 ЦК містить перелік дій, які є використанням твору. Так, право на використання передбачає, перш за все, можливість опублікування твору (випуск у світ), тобто можливість у будь-який спосіб повідомити твір невизначеному колу осіб, у т.ч. видання, публічне виконання, публічний показ, передача по радіо та телебаченню, відображення в загальнодоступних електронних системах інформації [5, 450]. А Закон (ст. 1) визначає опублікування як випуск в обіг виготовлених будь-якими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором або передачі права власності на них чи володіння ними іншими способами. Отже, зазначені законодавчі акти вкладають в поняття «опублікування» різний зміст.

Однак, слід зазначити, що Закон і ЦК України не відносять таке право, як право на оприлюднення твору ані до особистих немайнових, ані до майнових прав автора. Хоча зі ст. 1 Закону, що містить визначення термінів, виходить, що оприлюднення твору (юридична дія, яка здійснюється за згодою автора і вперше робить твір доступним для публіки, якими б засобами це не досягалось) містить у собі й опублікування (випуск твору в обіг). Тобто на відміну від Закону в ЦК України «опублікування» є узагальнюючим поняттям, яке включає в себе й термін «оприлюднення».

Раніше цивільним законодавством передбачалось, що право на оприлюднення належить до немайнових прав автора (ЗУ «Про авторське право і суміжні права» в редакції від 23 грудня 1993 р.) [5, 451]. Адже без оприлюднення неможливо заявити своє авторство, а відповідно і реалізувати права автора. Але з часом зміст цього права перейшов у категорію майнових прав, що має під собою такі аргументи: оприлюднення твору є або комерційним використанням майнових прав, або підготовкою до них. У той самий час, слід зауважити, що саме це право має і немайновий характер. Воно є сходинкою для визнання публікою, колегами, має соціальне значення для утвердження як творчої особистості. Саме оприлюднення може здійснюватися через конкурси, виставки тощо [9, 119–120].

Встановивши факт невідповідності положень, що містяться в ЦК України і в Законі, необхідно внести зміни до цивільного законодавства з метою встановлення досконалого регулювання питання спадкування прав автора. А саме провести межу між правами на оприлюднення і опублікування творів, як загального (оприлюднення) і детального (опублікування) відносно одне одного, що сприятиме більш ефективній охороні прав померлого автора. Тому що унеможливлення опублікування твору автора, який не був опублікований, а тим більш, оприлюднений за його життя, суперечить інтересам суспільства, самого автора та його нащадків. Такі твори мають охоронятись від фальсифікації, коли в гонитві за наживою або сенсацією намагаються надати «видатному покійному» авторство на ті твори, які він не створював.

Література

1. Васильченко В. В. Коментар Книги шостої Цивільного кодексу України «Спадкове право» // Довідник нотаріуса. — 2006. — № 1. — С. 4–96.
2. Стефанчук Р. О. Система особистих немайнових прав у сфері авторства // Університетські наукові записки. — 2005. — Вип. 3. — С. 60–65.
3. Дубова К. О. Немайнові права авторів: аспекти міжнародно-правової регламентації // Держава і право: Юридичні і політичні науки. — 2006. — Вип. 31. — С. 448–453.
4. <http://www.rada.gov.ua>. (Верховна Рада України; Закон від 23.12.1993 № 3792-ХІІ).
5. Цивільний кодекс України: Коментар / За ред. С. О. Харитошова, О. М. Калітенко. — Х.: Одиссей: Юрид. л-ра, 2003.
6. Рябокоп С. О. Авторське право як об'єкт спадкового наслідництва // Вісник: Юридичні науки / Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. — 2002. — № 45–48. — С. 222–225.
7. Шижка Р. Б. Немайнові права автора // Вісник Академії правових наук України. — 2002. — № 3. — С. 110–121.
8. Чурпіта Г. Право автора на збереження цілісності твору образотворчого мистецтва // Підприємництво, господарство і право. — 2003. — № 7. — С. 24–27.
9. Фурса С. Я. Спадкове право: Теорія та практика: Навч. посіб. — К.: Атіка. 2002. — 496 с.

УДК 347.777:347.78

Г. О. Ульянова

ДОГОВІРНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У РЕКЛАМІ

Розвиток рекламної діяльності, бажання рекламодавців привернути увагу саме до їх реклами, обумовлює створення рекламного звернення, яке б вирізнялось оригінальністю, яскравістю, справляло позитивний вплив на споживачів. Вироблення такої реклами потребує докладання певних творчих зусиль, використання об'єктів авторського права, зокрема музичних, літературних, художніх творів. Крім того, сама реклама може бути визнана об'єктом авторського права. У зв'язку з чим важливого значення набуває питання правомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності в рекламі. Однією з основних форм реалізації прав у сфері інтелектуальної власності виступає договір.

© Г. О. Ульянова, 2008